

Caspar Richter: Mé kořeny jsou v klasické hudbě

Caspar Richter dirigoval v Litomyšli naposledy v roce 2005. Koncert na přání. V podání Českého filharmonického sboru Brno a Filharmonie Brno zněly nej-slavnější oratorní sbory.

Caspar Richter řídí na letošní Smetanově Litomyšli provedení kantáty Stabat Mater Antonína Dvořáka. Koncert se odehraje 24. června na druhém zámeckém nádvoří. Pod taktovkou tohoto dirigenta budou účinkovat sbor a orchestr Národního divadla v Brně, kde Richter od letošní sezóny působí jako hudební ředitel.

V Litomyšli jste už potřetí...

■ To je pravda. Doufám, že sem budu jezdit častěji. Mám pro Litomyšl pár pěkných nápadů.

S jakým očekáváním sem přijíždíte?

■ Je to vždy krásný zážitek. Dobrá atmosféra, krásné malé město a ten obrovský zámek... Už jsem zde dirigoval dva koncerty, jeden s Mozartem a Ebenem, druhý sborový. Letos to bude Stabat Mater od Dvořáka, což je pro mě něco úplně nového. Dvořáka jsem zatím moc neditigoval, k tomu se člověk jako Němec nedostane moc často. Dost zkusíme a myslím, že to bude velmi dobré. Hodně cvičíme s orchestrem. Považuji za svůj úkol pozvednout Národní divadlo

Brno na opravdu vysokou úroveň. A postupně se to daří. Operní sbor je výtečný a naši čtyři sólisté taky.

Zasazujete se však především za novou hudbu...

■ Ve svém životě už jsem dělal víceméně všechno. A neměnil bych. Ještě před rokem jsem byl šéfem pro muzikál ve Vídni. Za dvacet let mého působení na tomto postu bylo uvedeno několik světových premiér. Vybudoval jsem tam nový orchestr pro rockovou, popovou a jazzovou hudbu. Přitom jsem ale vždy hostoval v divadle a ve filharmonii v Brně, dokonce byl i jeden rok dočasným ředitelem. Svě kořeny mám však hlavně v klasické hudbě, proto pro mne bylo důleži-

té po dvaceti letech muzikálu a popu obrátit list a vrátit se zase zpět.

Jako hudební ředitel jste prošel půlkou Evropy. Máte neklidného ducha?

■ To mi tak taky trochu připadá. Narodil jsem se v severním Německu, studoval v Hamburku. Moje první angažmá bylo v Německé opeře Berlín. Asistoval jsem Lorinu Maazelovi. Ten mě později vzal s sebou do Vídně. A díky tomu teď působím v Brně. Strávili jsme spolu léta ve Státní opeře ve Vídni, poté jsem řídil vídeňskou Lidovou operu. Když bylo opery až nad hlavu, přeběhl jsem k muzikálu - zábavě na vysoké úrovni, abych tak řekl. I během těchto let byly příležitosti občas dirigovat operu a nezástát tak úplně mimo obor. Potřebuji obojí. To jsou dva aspekty mého uměleckého života. Pop dnes taky nemá zrovna lehkou pozici a dirigovat muzikál je oříšek, mnohdy těžší než opera. Těší mě, že jsem tak všestranný a mohu toho využívat.

Pokračování na str. 2

Generální partner festivalu

český stavební holding

Hlavní partner festivalu

Záštitu nad festivalem převzali

Václav Klaus,
prezident České republiky,
Jiří Besser,
ministr kultury České republiky
Radko Martínek,
hejtman Pardubického kraje

Spolupředatelé festivalu

Pardubický kraj, Město Litomyšl
a Smetanova Litomyšl, o.p.s.
za finančního příspěví
Ministerstva kultury České republiky,
ve spolupráci s Národním památkovým
ústavem, Státním zámekem Litomyšl
a Bohemian Heritage Fund

Ravelova „hudba bez hudby“

Boléro Maurice Ravela je nejpopulárnější a nejhranější skladbou tohoto autora. Sám Ravel tuto skutečnost nikdy nepochopil.

Boléro vzniklo z popudu tanečnice Idy Rubinstein v roce 1928. Vyzvala tehdy Ravela, aby pro ni vytvořil úpravy klavírního cyklu „Iberia“ Isaaca Albénize. Ravel sotva započal v práci, když se dozvěděl, že autorská práva na orchestrální adaptaci díla už jsou zadaná,

a rozhodl se napsat úplně novou skladbu. Svému příteli Gustavu Samazeuilhovi tehdy vysvětlil svůj záměr: „Chci zkusit opakovat jednu a tutéž melodii znovu a znovu bez jakéhokoliv vývoje a nechat gradovat orchestr nejlépe, jak umím.“

Pokračování na str. 6

Caspar Richter: Mé kořeny jsou v klasické hudbě

Pokračování ze str. 1

Jak se to projevuje v programu Národního divadla Brno?

■ Začal jsem zařazovat jiné kusy než jen velkou operu. Například v lednu proběhla s velkým úspěchem baletní premiéra Haydnova Stvoření světa. Dva měsíce poté byla premiéra Figarovy svatby. Naše moderní interpretace vyvolala dost kontroverzní reakce. Publikum se rozdělilo na dva tábory. Starší z toho nebyli nadšeni, mladým se to líbilo. Dnešní divadlo ale musí být moderní, musí přimět lidi k diskusi, nemůže se orientovat jenom na momentální módu nebo opakovat to, co se dělalo už před sto lety. To je mrtvé umění. Divadlo se nesmí změnit v muzeum, musí být schopno žít i z jedenadvacátého století.

Diskuse o divadle jsou ve Vídni celkem běžné. Jak je to u nás?

■ Bohudík ano, ale od toho je Česká republika někdy poněkud vzdálená. Proto vnímám jako své poslání situaci trochu změnit. Naštěstí jsme s panem ředitelem Dvořákem zajedno, že je důležité prezentovat v divadle i nové aspekty, aniž bychom ovšem ztratili velké publikum. Mým cílem je každé dva roky inscenovat operetu. V příští sezóně to bude skvělý kus od Jacquese Offenbacha, La Périchole, který tu nikdo nezná. Je to krásná hudba s bláznivým příběhem. To by bylo něco pro Litomyšl! Uvedeme další baletní premiéru, Ptáka Ohniváka od Stravinského v moderní choreografii mladé Češky, která

hodně spolupracuje s Jiřím Kyliánem. Na závěr příští sezóny se pokusíme o takový malý experiment a nastudujeme Elektru Richarda Strausse. Budeme ji muset udělat úplně netradičně, protože se nám orchestr nevejde do orchestrálního. Posadíme jej tedy na pódium a bude součástí scény. Už jenom vidět, kolik lidí to musí hrát, je fascinující. A zpěváci budou stát za mnou. Bude to vlastně napůl scénicky a napůl koncertantně, takový pokus, který Elektra rozhodně snese. Vlastně to bude jako starořecké divadlo. Snažíme se hrát taky víc hudby dvacátého století, plánujeme Bergova Wozzka, Schönbergova Mojžíše a Árona, chceme hrát Korngolda, který pochází z Brna.

Bohužel nejvíc publika vždycky přijde na italské opery, a to není vůbec moje parketa. Když se hraje Nabucco nebo Aida, je hlediště natřískané a je úplně jedno, kdo zpívá a jak je to inscenované. To je smutné hlavně proto, že tím nikdy nepřilákáme mladé publikum. Na příštím špilberském festivalu v Brně zahrajeme velký koncert

s filmovou hudbou. Mám osobní kontakty do Hollywoodu k Stevenu Spielbergovi. Díky tomu na koncertě zazní věci, ke kterým normálně nedostanete ani noty. Ten koncert se jmenuje Spielberg na Špilberku. To jsou všechno takové speciality, které prostě patří do programu. A když to neudělají Pražáci, tak to uděláme my!

Dá se v nějakém ohledu srovnávat Brno s Berlínem a Vídní?

■ Každé město má svoje zvláštnosti. Berlín je pro mne jedno z nejtolerantnějších měst na světě. Když jsem působil v Berlíně, ještě stála Berlínská zeď. Dnes je Berlín jedna velká výzva. V berlínské kulturní sféře se děje spousta věcí, které jinde nenajdete. Ve Vídni jsem strávil nejdelší období ve svém životě - byl jsem tam dvacet pět let! A je vlastně divné, že to byla zrovna Vídeň, která se po New Yorku a Londýně stala třetím hlavním městem muzikálu na světě. Hráli jsme i úplně nové věci, třeba Elisabeth, která se v posledních letech stala světovým hitem, a provedli ji v Japonsku, Koreji či Německu. Přitom má Vídeň dost konzervativní pověst. Na druhou stranu je to stále jedna z nejdůležitějších hudebních metropolí. Vídeň a Berlín se ostatně vždycky skvěle doplňovaly, i když na sebe vzájemně občas nadávají. V Brně se snažím uplatnit svoje zkušenosti z těchto měst. Někdy je to obtížné, snad to má co do činění s mentalitou. Já jsem však neúnavný!

Ptal se **Šimon Voseček**

foto na titulní straně František Renza

Michal Štípa: balet je pro mě na prvním místě

První sólista baletu Národního divadla v Praze a dvojnásobný držitel Ceny Thálie Michal Štípa vystoupí na II. zámeckém nádvoří ve středu 22. června od 21.00 hodin. Tančit bude na hudbu 1. symfonie D-dur Gustava Mahlera.

Ve svém životopise píšete, že vás matka dala na balet už v šesti letech. Bylo to její autoritativní rozhodnutí, nebo jste už tehdy chtěl tancovat?

■ Přišlo to myslím spíš z její strany. Vždycky jsem chtěl hrát role princů v pohádkách, ale na tanec jako takový jsem při tom nemyslel. Určitě jsem měl nějaké nadání, nějaké dispozice, ale tanec byl rozhodnutí mé matky. Potom mě to ale začalo hodně bavit, a tak se mi můj sen vlastně splnil - svým způsobem prince hraju a navíc k tomu ještě tančím!

Vaše matka tedy správně poznala, že máte talent.

■ Moje matka taky tančila. Máme to trochu v rodině. Myslím si, že si mě všimla díky svým vlastním zkušenostem.

Hodně tanečníků skončí během puberty. Chtěl jste s tím taky někdy praštit?

■ Jéje, a kolikrát! Teď už na to samozřejmě nemyslím, ale na konzervatoři i předtím, ještě na baletní škole, jsem měl pár krizí.

Vždycky to ale nějak přešlo nebo mi matka promluvila do duše. Na konzervatoři jsem si zoufal v podstatě každé jaro. To se člověku po zimě vůbec nechce trénovat. Tanečníci se obvykle pomaleji vyvíjí, takže na konzervatoři jsem pubertu ještě moc neprožíval. Člověk je tam vlastně od rána do večera zavřený a tou námahou a drilem tělo prostě později dospívá.

Jaké byly vaše začátky?

■ Měl jsem obrovské štěstí, že jsem dostal výbornou partnerku, Janu Příbylovou, která mě do baletního světa zaslavila. Tančil jsem s ní některé role, které jsem tančit chtěl a které mi mohly vůbec být nabídnuty. Tou dobou z divadla odcházela spousta sólistů jak ze zdravotních důvodů, tak i normálně do důchodu. Tehdy, před třinácti lety, se v nějakých třiatřiceti už mohlo chodit do důchodu. Dnes se věková hranice posunula, i když je to dost individuální. Důchody pro tanečníky už nejsou, takže se každý snaží držet zuby nehty. V té době jsem ale díky tomu mohl hodně tancovat a hlouběji jsem o tom vlastně nepřemýšlel. Pak přišly další nabídky, byl jsem nějakou dobu v Německu a v Anglii. Nakonec jsem zůstal tady, protože mě to do Čech táhlo. *Pokračování na str. 4*

Svěcení jara, počátek evropské nové hudby

Balet Svěcení jara Igora Stravinského patří mezi skladby napsané v „barbarském“ stylu, který na začátku dvacátého století obohatil kultivovaný romantický diktus evropské hudby o doposud neslýchanou elementární emotivnost. Už se nejednalo o to přiblížit se kořenům vlastního národa inspirací domácí lidovou hudbou. Barbarská hudba se sice oficiálně inspirovala hudbou exotickou, ve skutečnosti ale nastavovala zrcadlo modernímu člověku a připomínala kulturní společnosti, že kultura je pouze tenoučká slupka, pod kterou číhá v každém z nás animální barbarství.

Intergrace prvků domácí lidové kultury do klasického tonálního systému byla bez-
tak dokončena. Pokud skladatelé chtěli posunout hudební jazyk někam dál, museli tradiční kompoziční metody rozšířit, ne-li vůbec opustit. Mimoevropská lidová hudba, jako například indonéský gamelanový orchestr či africké kmenové tance, byla koncem 19. století představena na několika světových výstavách v Evropě a způsobila naprostou senzaci. Ti skladatelé, pro které další práce s evropskou lidovou hudbou beztak nepředstavovala alternativu, rozšířili svůj obzor na hudbu v koloniích, chápanou jako barbarskou. Někteří se zaměřili na archaické rysy v evropské lidové hudbě samé, jež doposud unikaly zájmu. Přestože Svěcení jara není první kompozicí, již můžeme do barbarského stylu zařadit, způsobila právě tato skladba opravdovou revoluci. Nejdůležitější roli přitom nehrála hudba sama, ale především její spojení s tancem. Pařížské publikum bylo sice ochotné skousnout leccos; radikální rozšíření možností, které byly dosud komponované hudbě k dispozici, byly sice pro posluchače výzvou, ale zdaleka ne skandálem. Přesto se hned při úvodním fagotovém sólu ozýval smích, protože zní přiškrčeně a cize kvůli extrémně vysoké poloze.

Z dnešního pohledu se zdá, že teprve kombinace právě této hudby s choreografií Václava Nižinského nechala přetéct pohár trpělivosti publika. Nižinskij dobře pocho-

Igor Stravinskij

opil, nalik odlišný přístup k tanci Stravinského hudba vyžaduje. Jeho vedení tanečníků nebylo v ničem baletně elegantní. „Barbarství“ hudby ho inspirovalo k tanci, který byl hranatý a těkavý; pohyby vyjadřovaly skryté, zvířecí, barbarské emoce a sotva skrývanou erotiku na tehdejší diváky musely působit syrově a hyperrealisticky. Nižinskij se už několik měsíců předtím postaral o skandál, když v závěru Debussyho baletu Faunovo pozdní odpoledne stylizovaně předváděl masturbaci. Nutno říct, že ani Nižinského taneční kreativita nebyla úplně ojedinělá; podobně syrovou stylizaci vykazuje i paralelně vznikající výrazový tanec v Německu či moderní dance v USA. Djagilevova taneční kompanie Ballets russe, která zadala u Stravinského kompozici Svěcení, ovšem patřila mezi pařížskou crème de la crème, a v tom spočívala výbušnost celé produkce.

Události kolem premiéry Svěcení jara jsou dnes považovány za jeden z počátků evropské „nové hudby“ jako takové. Odehrála se 29. 5. 1913 a způsobila skandál, který sice

v Paříži neměl obdoby, nápadně ale připomínal situaci, ke které došlo pouhé dva měsíce předtím ve druhé tehdejší hudební metropoli, ve Vídni. Tam dirigoval 31. 3. 1913 Arnold Schönberg orchestrální koncert se skladbami svými a svých kolegů A. Weberna, A. Berga či A. Zemlinského. I tento koncert vešel do dějin hudby. Stejně jako Stravinského pařížské publikum i ve Vídni byli posluchači konfrontováni s produkcí, která neplnila žádnou reprezentační funkci pro majetné vrstvy, ale pouze funkce vnitřní, umělecké. S tím se ovšem posluchači odmítli smířit, a tak se oba koncerty proměnily v bitevní pole, na němž se pro ránu nešlo daleko.

Pařížský koncert bylo možno dohrát jen díky přivolané policii, která rozdělila tábory odpůrců a přívržců, vídeňský koncert byl předčasně ukončen.

Přestože těmito dvěma skandály začínají dějiny moderní hudby, jejich recepce byla stejně odlišná jako myšlenky, které za pozdvižením stály. Hudba Igora Stravinského se dávno stala pevnou součástí repertoáru. Stravinskij sice použil zcela nový způsob jak zapůsobit na emoce, ale ty nadále v jeho hudbě hrají nezastupitelnou roli. Hudba Schönbergova či Webernova sice z dnešního pohledu přímo navazuje na romantickou vídeňskou tradici, ale těžiště jejich zájmu mnohem více spočívalo v intelektuálním potěšení z abstraktních matematických struktur, a proto je tato hudba i dnes pro široké publikum těžko stravitelná.

Také vnímání skandálu jako takového prozrazuje, jak rozdílně společnost obou měst přistupovala k mediální prezenci. V Paříži platil skandál jako vstupenka do světa slavných. Djagilev s ním počítal a byl přesvědčen, že neuškodí ani jeho kompanii, ani Stravinskému. Pokračování na str.4

Balet Národního divadla v Litomyšli

Baletní vystoupení na festivalu nejsou nijak častá, ale nesporně jde vždy o zajímavé projekty. Poprvé se baletní soubor pražského Národního divadla v zámku objevil při nezapočítávaném ročníku 1951. Tehdy, jak známo, zde vystoupila činohra ND s Vojnarkou a Janem Žižkou k Jiráskově výročí. Baletní představení tohoto roku zůstala poněkud utajena, dostupné anály se o nich dosud nezmiňovaly. Jednalo se o Janáčkovy Lašské tance a tanečně zpracovanou Filozofskou historii na hudbu Zbyňka Vostřáka. Oficiálně poprvé balet Národního divadla účinkoval až v roce 1980 s kompozicí nazvanou Návraty ke krásám, kterou tehdy měl soubor v repertoáru. V hlavních úlohách se představily tehdejší baletní

hvězdy Marta Drottnerová a Vlastimil Hrapes. Dle pramenů z oné doby si ovšem ze-

Balet Národního divadla tančil v Litomyšli Labutí jezero naposledy v roce 2005, vlevo Michal Štípa

jména baleríny stěžovaly na nerovné jeviště. O rok později bylo na program zařazeno velmi očekávané Labutí jezero, konání však zcela zmařil trvalý déšť. Čajkovského Labutího jezera se tak publikum dočkalo až rok poté (1982) s Miroslavou Pešíkovou a Jaroslavem Slavickým. V roce 2003 měli diváci možnost zhlédnout dvě baletní produkce pražského Národního divadla na hudbu Leoše Janáčka, Sinfoniettu a Mezi horami. Konečně v roce 2005 bylo na programu znovu obnivené Labutí jezero, v hlavních rolích tančili Tereza Podařilová a Michal Štípa. A konečně v roce 2009 byl k vidění pořad „Balet 21. století“, ale v podání brněnského souboru.

Zdeněk Vandas
foto František Renza

Michal Štípa: balet je pro mě na prvním místě

Pokračování ze str. 3

Jak vnímáte svou dosavadní kariéru? Čeho byste chtěl ještě dosáhnout?

■ Dočkat se zdravého stáří. Čím je člověk starší, tím déle trvá se rozcvičit. Zato máte více zkušeností. Po této stránce je to o dost lepší. Jako mladé ucho jedete naplno, aniž byste znal svoje hranice. Dnes už si role víc promyslím a můžu je víc prožít.

Taneční kariéra nemusí skončit ani po padesátce, tyto případy jsou však spíše výjimečné. Proč se podle vás v tanci tak málo cení zralost?

■ Záleží na tom, o jaký druh tance jde. V klasickém tanci už padesátiletí opravdu nemají místo. Není to ani zdravé, ani hezké. I v moderně to nejde všude, umožňují to jen některé specifické role. V klasice je člověk dost odhalený, všechny pózy a prvky mají daný sled. Je to o estetice těla, o mládí. Já nejsem zastáncem toho, že by starší ročníky neměly tancovat. Ale moc by se mi nechtělo koukat na padesátiletou Odettu.

Vynikající tanečníci často předsedávají po konci kariéry na choreografii. U vás to

sice ještě není zdaleka aktuální, ale přemýšlel jste už o tom, co budete dělat po kariéře?

■ Určitě. Člověk o tom musí přemýšlet, protože nikdy nevíte, co se může stát. Můžete mít úraz a ze dne na den jste bez práce. Máte vlastně jenom tělo. Myslím, že na choreografii nejsem dobře stavěný a asi by mě to moc nebavilo. S mou partnerkou Nikolou Márovou zato plánujeme už v blízké době otevřít baletní školu. Budeme se tedy zabývat pedagogikou a učit.

Jak vidíte budoucnost klasického baletu?

■ Moc dobře ne. Alespoň ne v současné situaci. A nemyslím tím jenom Prahu, ale celkově naši republiku. Odklon od klasiky je patrný. Není to způsobeno nezájmem diváků. Spíš jsou na vině ředitelé baletů, kteří si myslí, že když se nebudou hrát „staré vykopávky“, vyšplháme se někam výš. To ale není pravda. Jsem přesvědčený, že klasický tanečník modernu zvládne. Ale aby modernista zatančil klasiku, to je už problém. Považuji se za klasického tanečníka, proto se ke klasice také více přikláním. Rád tančím i modernu, ale balet je pro mě na prv-

ním místě. V moderním tanci se dá schovat daleko víc věcí; to se týká třeba i věku. Zato v klasice je vidět každá chyba, každé zaškobrtnutí. Velká kamenná divadla by měla klasiku a modernu hrát vyváženě.

V Litomyšli vystupujete často. Jaký význam pro vás má tančit pod širým nebem?

■ Mám to hrozně rád, protože je to něco úplně jiného než v divadle. Tančit na nádvoří zámku je prostě nádherný pocit.

*Ptal se Šimon Voseček
foto František Renza*

Svěcení jara, počátek evropské nové hudby

Stravinského Svěcení jara v podání baletu Národního divadla

Pokračování ze str. 3

Skutečně se Stravinskij zařadil právě tímto koncertem definitivně do první ligy evropských skladatelů, přestože sám s reakcí publika nepočítal a neúspěch premiéry sva-

loval na Nižinského choreografii. V tom měl ostatně do jisté míry pravdu. Už při první repríze Svěcení jara, která se odehrála koncertně v dubnu 1914, bylo publikum nadšené. Na obranu Nižinského je ovšem třeba poznamenat, že se na tomto koncertě přece hrála

repríza skandálního kusu a očekávání posluchačů tedy odpovídalo daleko spíše tomu, co se asi bude linout z pódia.

Vídeňský skandál se všech zúčastněných skladatelů těžce dotkl. Těm nešlo totiž

o provokaci ani v nejmenším, naopak všichni usilovali o další vývoj německé hudby a vyžadovali, aby jejich produkce byla brána vážně. Společnost také nereagovala na skandální novátorství se zvědavostí. Pisatel dobové kritiky byl přesvědčený, že tento koncert nikdy „neměl být veřejně přístupný“, aby se zabránilo „znesvěcení“ úctyhodného zlatého sálu v Musikvereinu, kde se konal. Vídeňská buržoazie trvala stejně jako skladatelé na vlastní úctyhodnosti a hudba nesměla tuto úctyhodnost v žádném případě zpochybňovat. Skladatelé kolem Arnolda Schönberga reagovali po svém a založili Spolek pro soukromé provozování hudby. Programy koncertů spolku byly tajné, aby publikum nemohlo usuzovat podle jména autora, a jakékoliv projevy přízné či nepřízné byly zakázané.

Šimon Voseček

VÝCHODNÍ ČECHY...
Vaše aktivní dovolená.
www.vychodnicechy.info

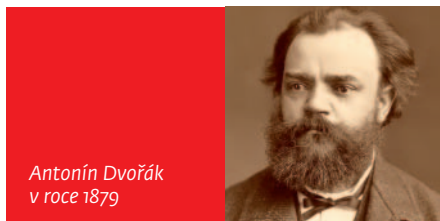
Investice do vaší budoucnosti
Spolufinancováno Evropskou unií
z Evropského fondu pro regionální rozvoj

Dvořákova Stabat Mater

Dvořákova kantáta Stabat Mater zazní na II. zámeckém nádvoří v podání sboru a orchestru Janáčkovy opery Národního divadla Brno 24. června v 19.00 hodin. Sólóvé party přednesou sopranistka Csilla Boross, mezzosopranistka Jana Wallingerová, tenorista Peter Berger a basista Martin Gurbal.

V březnu roku 1884 navštívil Dvořák poprvé Londýn a v obrovské koncertní budově Royal Albert Hall uvedl před deseti tisíci diváků svou kantátu Stabat Mater, op. 58. Počet interpretů si s monumentálníou hlediště nezadal: sám autor se v dopisech zmiňuje, že „hudebníků a zpěváků hrálo a zpívalo 1050“. Pro dnešního posluchače je to zvláštní představa, Dvořák však byl nadšen stejně jako novináři, kteří dosud nepřilíší známého českého skladatele považovali za objev sezóny. Úspěch byl tak veliký, že ještě na podzim téhož roku dirigoval autor své Stabat Mater v katedrále ve Worcesteru.

Námět kantáty i okolnosti jejího vzniku jsou ovšem spíš niternou záležitostí. Text středověké sekvence o utrpení Kristovy matky pod křížem bývá připisován Jacoponu da Todi, italskému františkánskému mnichovi z konce 13. století. Po tridentuském koncilu zůstala Stabat Mater mezi pěti liturgicky povolenými sekvencemi na repertoáru katolické církve a Dvořák, který se v letech 1874–1877 živil jako varhaník v pražském kostele sv. Vojtěcha, ji samozřejmě znal. Jeho zájem o tento námět se již tradičně spojuje s úmrtím prvních tří dětí v Dvořákově rodině: dcery Josefy (1875), dcery Růženy a syna Otakara

Antonín Dvořák
v roce 1879

(srpen-září 1877). Pro příměrně věřícího skladatele byl text sekvence modlitbou, cestou z bolesti do naděje, zároveň však i výzvou zkoušet své síly na předloze, s níž se konfrontovalo mnoho jeho předchůdců a současníků.

Kantáta Stabat Mater se dochovala v autografu klavírní verze (1876–1877) a v autografní partituře orchestrální (1877). Poprvé byla provedena 23. prosince 1880 na výročním koncertu Jednoty umělců hudebních v Praze pod taktovkou Adolfa Čecha a za účasti předních operních sólistů, sboru a orchestru Prozatímního divadla. Následujícího roku dílo vydala tiskem berlínská firma N. Simrock a později, po úspěchu v Anglii, vyšlo také v anglickém překladu u firmy Novello v Londýně. Brzy se hrálo např. v Pešti, New Yorku, ve Vídni,

v Mannheimu, a dokonce až v Austrálii (1885), stejně jako v českých a moravských městech. Zřejmě naposledy dirigoval Dvořák své Stabat Mater v Cambridge na koncertě, který předcházela jeho slavnostní promoci čestným doktorem hudby (1891). Jak sám později situaci zhodnotil, „zkomponovat Stabat Mater je přece jen víc, než umět latinsky...“.

Dagmar Štefancová

Antonín Dvořák: Stabat Mater, op. 58 - ukázka z autografní partitury

Nejlepší německý vynález všech dob

Ten, kdo něco slyšel o existenci nástroje jménem bandoneon, spojí si ho určitě s Astorem Piazzolou a vůbec argentinským tangem. Argentinstí hráči ovšem dobře vědí, že jejich instrument, bez něhož by argentinská hudba nebyla tím, čím je, vznikl v devatenáctém století v Německu. A že tehdy neměl s tangem nic společného už proto, že tango ještě vůbec neexistovalo.

Vynálezcem bandoneonu je Heinrich Band, který někdy ve čtyřicátých letech devatenáctého století poznal v Saské Kamenici (Chemnitz) koncertní akordeon. Naučil se na něj hrát a zapojil jej do městského orchestru ve svém rodném Krefeldu v Porýní. Kromě toho ale také vlastnil obchod s hudebními nástroji, v němž začal akordeony z Krušných hor prodávat. Byl zjevně člověkem vynalézavým. Celkový rozsah saských harmonik mu nestačil, proto před prodejem instrumenty upravoval a rozšiřoval. A protože pouhé úpravy brzy nemohly uspokojit stoupající zájem, začal vyrábět akordeony sám a pojmenoval je po sobě bandonion.

Díky velkému rozsahu a hlavně systému tónu se tyto nástroje začaly rychle šířit po Německu, kde až do padesátých let dva-

cátého století bandoneon hrál důležitou roli ve venkovských kapelách. Ale už před první světovou válkou se nástroj dostal do USA a odtud se jako povodeň rozšířil po celém americkém kontinentě, aby našel svůj nový domov v Argentině.

To ovšem neznamenal, že by se výroba přemístila do jižní Ameriky. Daleko spíše znamenal rozmach tanga i rozvoj interkontinentálního obchodu s bandoneony. Ty se totiž nadále vyráběly v Německu, především v saské části Krušných hor.

Nejslavnější nástroje pochází od firmy Alfred Arnold z Carlsfeldu. Alfred Arnold exportoval v první polovině 20. století asi třicet

tisíc bandoneonů do Argentiny a Uruguay, přičemž většina z nich dodnes existuje. Jsou ostatně nenahraditelné. Firma skončila produkci roku 1948 znárodněním a sloučením s klingenthalskými Harmonikawerke a přitom se ztratily původní podklady pro výrobu. Současné analýzy existujících nástrojů doposud nevedly k napodobení klasického bandoneonového tónu. Všichni bandoneonisté současnosti se tak musí dělit o zmíněných zhruba třicet tisíc nástrojů.

Vzhledem k vysoké prestiži tanga v Jižní Americe, zejména v Argentině, nepřekvapí přívlastek bandoneonu jako „nejlepší německý vynález všech dob“ a zdá se nepochopitelné, proč se Německo vlastní neopatrností připravilo o spolehlivé odbytiště. Češi ovšem mají s prvními léty výstavby socialismu také svoje zkušenosti, a tak by nás vlastně tato ztráta neměla nijak udívat. Marcelo Nisinman (na snímku), který nástroj představí 23. června na druhém zámeckém nádvoří v Litomyšli kompozicí Astory Piazzoly, je osobou nejpovolanější. Na svém kontě má několik sólových CD s hudbou pro bandoneon a jako interpret vystupuje po celém světě.

Šimon Voseček

Národní divadlo Brno litomyšlskými čísly

Soubor opery brněnského Národního divadla, který provede v pátek 24. června na II. nádvoří Dvořákovu kantátu Stabat Mater, hostuje od roku 1957 na litomyšlských zámeckých jevištích téměř pravidelně. Lze říci, že je pražskému Národnímu divadlu v tomto směru v patách. Koncertoval zde mimo jiné při skvělém večeru operních sborů, s Dvořákovou kantátou Svatební košile, s cyklem Smetanových „švédských“ symfonických básní, doprovázel Štefana Margitu při jeho recitálu. Těžiště účinkování souboru na Smetanově Litomyšli je samozřejmě ovšem v operách. V jeho podání zazní všechny Smetanovy opery včetně fragmentu Violy. Jeho doménou byla samozřejmě Janáčkova operní díla, ze světové tvorby pak zejména Verdi.

Z oper zde nejčastěji Brněnští hráli Dalibora (6x), kupodivu teprve pak Prodanou nevěstu (5x). Čertovu stěnu jsme v jejich podání viděli 4x, Branibory a Lišku Bystroušku 3x, Řecké pašije 2x. Další 19 operních titulů bylo v Litomyšli na programu až dosud vždy jednou. Z dirigentů se na pódiu v zámku vystřídala řada významných osobností,

jmenujme za všechny Františka Jílka, Jiřího Pinkase, Jana Zbavitele či Jana Štycha. Režie byla povětšinou v rukou důvěrného znalce litomyšlského zámeckého prostředí Václava Věžníka.

Výčet všech sólistů by byl nesmírně dlouhý. Omezíme se jen na ty, kteří na Smetanově Litomyšli zpívali nejméně pětkrát. A to musíme v tom případě pominout takové světové hvězdy, jakou byl například legendární Vilém Přibyl. Vzhledem k jeho velmi častým zahraničním angažmá si svou životní roli Dalibora u nás mohl zazpívat pouze jednou. Plejádě brněnských sólistů jasně vévodí basista Richard Novák.

S počtem svých 34 vystoupení v sólových rolích (!) je zde naprosto bezkonkurenční - a zdaleka ne jen pokud jde o „Brňáky“. Další pěvci mají na svém kontě tyto počty: 21 Pavel Kamas (baryton) - 19 Jan Hladík (bas) - 15 Jiří Sulženko (bas - jsou zde započítána i jeho pozdější vystoupení v „dresu“ ND Praha) - 14 Josef Klán (bas), Vladimír Chmelo (baryton) - 12 Ladislav Mlejnek (bas), Leo Marian Vodička (též ND Praha) - 11 Anna Barová (alt), Jaroslava Janská (soprán), Josef Škrobánek

Prodaná nevěsta naplnila litomyšlský amfiteátr, 1957

(tenor) - 10 Natálie Romanová (soprán), Zdeněk Šmukař (tenor), René Tuček (baryton - později též ND Praha), Petr Leviček (tenor) - 9 Jindřich Doubek (bas), Václav Halíř (bas), Jitka Zerhauová (mezzosoprán), Jiří Klecker (bas), Pavel Stejskal (baryton) - 8 Richard Haan (též Státní opera Praha) - 7 Jana Iskrová (mezzosoprán), Hana Málková (soprán), Jiří Olejníček (tenor), Milan Voldřich (tenor), Aleš Šťáva (bas) - 6 Jaroslav Ulrych (tenor), Zdeněk Kroupa (bas), Jiří Kozderka (baryton), Jitka Pavlová (soprán), Jindra Pokorná (soprán) Pavla Vykopalová (soprán) - 5 Eduard Hrubec (baryton), Daniela Opravilová (soprán), Zdeněk Soušek (tenor), Daniela Suryová (mezzosoprán), Jiří Přichystal (bas).

Zdeněk Vandas

foto Regionální muzeum Litomyšl

Ravelova „hudba bez hudby“

Pokračování ze str. 1

Jestliže pro Ravela se tedy jednalo víceméně o cvičení v instrumentaci, publikum vidělo věc zcela jinak. Už v prvních letech po vzniku skladby bylo Boléro několikrát nahráno pro gramofonové firmy, jeden z prvních záznamů dirigoval skladatel sám. Ravel byl přesvědčen, že orchestry nebudou chtít hrát tak primitivní skladbu, přitom se Boléro rozšířilo po světě jako požár. Dnes je natolik „propálené“, že se téměř ani nedá použít pro svůj původní účel - pro tanec.

I když je možno Ravela do jisté míry pochopit, jeho nespokojenost s popularitou Boléra souvisí i s jeho tendencí k sebedoceňování. V symfonické hudbě platí Ravel za nedostizného mistra právě v instrumentaci; co by se mělo spíš stát jeho nejslavnějším dílem než skladba, která je na pouhou instrumentaci redukováná? A je to právě Boléro, ve kterém Ravel dokázal, že instrumentace není jen prostředek k vyjádření hudebních myšlenek, ale že může být hudební myšlenkou samou.

Boléro je právě díky své radikální redukci na několik málo prvků strhující mistrovské dílo. Permanentní opakování melodie zní jako mantra, během níž se všechny přítomní dostávají do extáze. Každá variace přináší novou orchestrální barvu, které bychom si za jiných okolností těžko všimli.

Je možné, že Ravel sám svou nejslavnější skladbu nepochopil? Bez ustání pochyboval o svých schopnostech a jako skladatel v tradičním smyslu se v Boléro nemohl brát vážně. Komponoval sice z hlavy, ale instrumentaci prováděl s klavírem, protože si výsledkem chtěl být stoprocentně jistý. Svému kolegovi Arthurovi Honneggerovi se svěřil: „Napsal jsem jen jedno mistrovské dílo: Boléro. Bohužel v něm není žádná hudba.“

V tom se určitě mýlil. Návštěvníci Smetanovy Litomyšle se o tom budou moci přesvědčit 23. června na druhém zámeckém nádvoří.

Šimon Voseček

víno ze zámeckých sklepů

vinotéka ve sklepení zámku Litomyšl nabízí:

- prodej sudových odrůdových vín v přívlasktové kvalitě
- ochutnávky a prodej lahvových vín nejlepších moravských vinařství
- ochutnávky a prodej lahvových vín z bohatého výběru více než 100 druhů rakouských vín
- pronájem boxů pro Váš privátní archiv

Od května do září volná degustace vín s neomezenou konzumací po dobu 90 minut jen za 300 Kč!

Speciální nabídka:
Sekt s plovoucími plátky ryzího 24 karátového zlata pro Váš svatební přípitek

Sklepení zámku Litomyšl otevřeno každý den od 9.00 do 17.00, večerní ochutnávku je možno objednat na tel. 724 063 041

Rozhovor s kameramanem a režisérem **Martinem Kubalou**

Režisér a kameraman Martin Kubala dokumentuje festivalové dění již čtyři roky. Za tu dobu se pořady s názvem Den po dni staly neodmyslitelnou součástí Smetanovy Litomyšle. V pondělí 27. června v rámci litomyšlského Dne České televize představí Martin Kubala veřejnosti svůj snímek Sirael. Tato baletní fantazie, která se natáčela v interiérech Státního zámku Litomyšl, nebyla v České televizi prozatím vysílána. Jedná se tedy o další festivalovou premiéru. Vedle výtvarníka Jana Kunovského stojí za projektem ještě trojnásobná držitelka Ceny Thálie, primabalerína baletu Národního divadla v Praze Tereza Podařilová.

Jak začala vaše spolupráce s akademickým malířem Janem Kunovským?

S panem Kunovským jsem spolupracoval již na několika projektech. První se jmenoval Balkony Národního divadla. Byla to zajímavá performance, která se skutečně odehrávala na balkonech historické budovy Národního divadla v Praze. Pak jsme o Janu Kunovském a jeho tvorbě natočili krátký film. Téměř současně jsem připravoval dokumenty o dvou světových baletkách. Jedna z nich byla Darja Klimentová, druhá Tereza Podařilová...

Jak se vám pracovalo s Terezou Podařilovou?

S Terezou se spolupracuje výborně, protože si na nic nehraje. Musím říct, že stejně dobře se mi točilo s Darjou Klimentovou, která je primabalerínou Anglického národního baletu.

Proč jste si pro natáčení Sirael vybrali zrovna Litomyšl?

Ten film vznikl velmi složitě. Úplně na začátku byl pan Kunovský se svou výtvar-

nou vizí. Příběh samotný se v ní ale lehce ztrácel. Společně Ondřejem Šrámkem, hlavním dramaturgem kulturních pořadů ČT, jsme hledali klíč, jak Honzovy výtvarné představy dostat do nějakého příběhu. Když se vše začalo už rýsovat, museli jsme hledat prostředí pro natáčení. Nejdříve se měl na celém projektu finančně podílet Magistrát hlavního města Prahy, který o to projevil zájem. Potom se ukázalo, že náklady na výrobu by v Praze přesáhly celý plánovaný rozpočet. Už by tedy nezbyly prostředky na vlastní balet.

Roli však nehrálo pouze finanční hledisko...

Do Litomyšle jezdím pravidelně asi osm let a mám ji velmi rád. Nejdříve jsem tady natáčel dokumenty k výročí festivalu. Poté jsme objevili možnost dělat zpravodajství, Střípky ze Smetanovy Litomyšle. Město i většinu lidí dobře znám. Zkusil jsem tedy, zda by prošlo, kdyby se projekt odehrával zde. Díky výbornému televiznímu produkčnímu Martinu

Lubomírskému jsme našli možnost, jak celý film realizovat právě v Litomyšli. Velmi vstřícně nám vyšla paní kastelánka Sehnalová. Musím ale říct, že se na tom vlastně podílel celý organizační štáb Smetanovy Litomyšle: manželé Piknovi, Vladimír Zeman a další. Stal se z toho tak trochu druhý festival. Natáčení bylo velmi příjemné, pro všechny. Rádi bychom zde natočili ještě nějaké jiné pořady. Litomyšl je z filmařského hlediska nedocenená - velmi málo se musí předělávat do historických etap. Je zde velmi málo rušivých elementů. Český Krumlov je pořád v obležení filmařů, dalo by se říci, že je už zprofanovaný. Litomyšl je ale pro filmové štáby ještě panensky čistá.

Pokračování na str. 8

Primabalerína Národního divadla Tereza Podařilová, Jiří Zapletal a Martin Kubala při natáčení Sirael.

S cestovatelem **Miросlavem Zikmundem o festivalu**

Cestovatele Miroslava Zikmunda (92), který je pravidelným hostem Smetanovy Litomyšle, jsme zastihli na druhém zámeckém nádvoří o přestávce koncertu NEC Youth Philharmonic Orchestra Boston.

Jak se vám líbil výkon mladých bostonských filharmoniků?

■ Bylo to úžasné! Obdivuji především orchestr složený z mladých lidí, to velmi oceňuji. Klavíristovi je pouze patnáct let...

■ Opravdu, tak to je úplně úžasné! Podle vizáže mi připadá, že v orchestru převládají Korejci. Je to pouze má hypotéza, když už jsem si to ale transportoval do této roviny, mohla by to být vnučata Korejců, které jsme s Jiřím Hanzelkou viděli v roce 1950, kdy vypukla korejská válka... To by mohli být mladí lidé, kteří dostali již americké vzdělání, mají hudebnost v krvi a na rozdíl od jiných orchestrů úžasný dril. Poctivost, práce, dřina - toto je vymakané! Říkáte, že mu je patnáct let - to je naprosto neslýchané! Ze tří koncertů, které jsme zde zatím zažili, považuji tento za špičkový. Tím se nechci dotýkat uměleckého výkonu Dagmar Peckové, to je o něčem jiném. Takového klavíristu jsem ale dlouho neslyšel!

Jste pravidelným hostem festivalu již řadu let...

Ano, hezkou řádku let. Už to ani nepočítám. V Litomyšli jsem byl poprvé jako student poté, co nám Němci zavřeli vysoké školy. V roce 1940 jsem byl ve třetím semestru. Litomyšl byla uzavřená enkláva, za humny už byla Deutsches Reich. Už je to jednadsmědesát let!

Byl jste v Litomyšli i s Jiřím Hanzelkou?

■ Možná se budete divit, ale přes Litomyšl a Hradec Králové jsme se vraceli z Afriky a z Ameriky. Protože si tehdy Jiří Hanzelka zlomil ruku v zápěstí, dokončoval jsem Mexiko a vyločil naši Tatru 87 v Polsku, v Kdyni... Vraceli jsme se přes Bohumín, Kopyvnici a Litomyšl. V listopadu 1950 jsme dojížděli

do Prahy. Od té doby jsem zde byl mnohokrát. Litomyšl je pro mne dávno známá.

S Litomyšlí vás navíc pojí ještě přátelství s nedávno zesnulým malířem Bohdanem Kopeckým. Jak na něj vzpomínáte?

■ Podle mne to byl malířský génius. Poznali jsme se roku 1990 v Praze. Kdykoliv jsem se svou partnerkou Marií přijel do Litomyšle, vždy jsme se setkali. Popili jsme U Mýdláře víno... Předevčírem jsme mu byli položit kytičku na hrob. Vzpomínáme na něho. Zrovna dnes jsme mluvili s jeho dcerou Bohdankou. Byl to můj ohromný kamarád, kterého si nesmírně vážím.

Při svých návštěvách Smetanovy Litomyšle se ve městě zdržujete obvykle déle než jeden den. Jaký je váš obvyklý program?

■ Letos jsme zde strávili téměř týden. Ve dnech, kdy jsme nebyli na koncertech, poznáváme okolí. Byli jsme se podívat na hradě Svojanov, v Touloucových maštálích... Včera jsme navštívili manžele Kučerovy v Nových Hradech. Tak jako kdysi Hanzelka se Zikmundem poznávali Afriku nebo Latinskou Ameriku, poznáváme teď východočeský kraj a okolí Litomyšle.

Ptal se Prokop Souček

Rozhovor s kameramanem a režisérem **Martínem Kubalou**

Pokračování ze str. 7

Sírael se z velké části natáčela v barokním divadle...

Barokní divadla mám rád od té doby, kdy jsem dělal veliký dokument o barokním divadle v Českém Krumlově. Prostor litomyšlského barokního divadla se mi moc líbí a přesně odpovídal našim představám, stejně jako arkády, zámecké chodby i části města, které jsme mohli díky pochopení místních lidí a institucí k natáčení využít.

Můžete přiblížit, o co ve filmu jde?

Film je vlastně o neustálém hledání výrazu, tvaru... Pojednává o malíři, jenž se snaží zachytit krásu, ženský výraz, který se mu neustále zjevuje. Jak se mu to daří, ať posoudí diváci sami.

Při našem loňském rozhovoru jste zmínil, že připravujete dokument o tom, jak bývalý prezident Václav Havel točí svůj režijní debut Odcházení...

Tento dokument vysílala Česká televize již několikrát. Natočili jsme vlastně několik dokumentů, dva patnáctiminutové, jeden třicetiminutový a na internetu můžete najít ještě šest krátkých. Ty jsou věnované jednotlivým tvůrcům a hercům. Byla to krásná, zajímavá a hlavně neopakovatelná práce.

Co vás čeká po skončení festivalu?

Budu se muset vypořádat s nějakými resty... V České televizi se bude totiž vysílat ještě pořad Smetanova Litomyšl - ohlédnutí. Musím dokončit, co jsem natočil na festivalu Pražské jaro. Také pracuji na dalším velkém dokumentu o Darje Klimentové. Mimoto už pět let dělám dokument o Dagmar Havlové. Jako kameraman se chystám natáčet několik zajímavých a velkých přenosů, například vystoupení Jiřího a Otty Bubeníčkových. Také tady bude violoncellista Misha Maisky...

Kromě zpravodajství ze Smetanovy Litomyšle připravujete také pořady z Pražského jara. V čem jsou pro vás tyto festivaly stejné a v čem se liší?

Pražské jaro se Smetanovou Litomyšlí se podle mne srovnávat nedají. Každý festival má jiné publikum. Odehrává se v jiném prostředí. Pražské jaro je tak nabitě, že množství natočeného materiálu sotva stihnu zpracovat. Působí na mne proto přímo hekticky. Hudební zážitky jsou ale krásné - stejně jako na Smetanově Litomyšli. Neobčejně si cením toho, že Pražské jaro a Smetanova Litomyšl nejsou konkurenčními podniky, ale, pokud je to možné, spolupracují. Mám radost z toho, že se na Den

Martin Kubala a vedoucí produkce Martin Lubomírský

České televize do Litomyšle chystá téměř celý organizační tým Pražského jara, aby se podíval na projekci.

Ptal se Prokop Souček

Vstupenky se slevou

Přehled pořadů, na které si můžete zakoupit vstupenky s 50% slevou

*Středa 29. června 20.00, II. zámecké nádvoří
Igor Stravinskij: Pták Ohnivák, Dmitrij Šostakovič: Symfonie č. 13 b moll „BABÍJAR“
Sobota 2. července, 16.00, Smetanův dům
Bedřich Smetana: Z MÉHO ŽIVOTA
Jitka Hosprová, Wihanovo kvarteto*

Pozvánka na prezentaci

20. června od 17.00 do 20.00 hodin se Vám představí:

Silhouette | LOOK@ME | AugustoValentiniDesign

27. června od 17.00 do 20.00 hodin si přijďte vyzkoušet brýle:

PORSCHE DESIGN | R RODENSTOCK

Možnost koupě a přeměření ke každým brýlím samozřejmostí, spolu s občerstvením a profesionální obsluhou.

Sluch nechejte hýčkat hudbou,
oči nechte hýčkat námi...

luxusních
brýlových obrub
v optice SILOE

Oční optika SILOE
Dukelská 534, Litomyšl
tel.: 461 619 092, www.siloe-optika.cz

Galerista Zdeněk Sklenář: Žiji svůj ideál

Galerie Zdeněk Sklenář stojí hned za pěti tituly letošní Smetanovy výtvarné Litomyšle. Vedle provedení grafických partitur Milana Grygara, vystavení Zlaté slzy Naděje Federica Díaze, obrazů Andyho Warhola, projektu 1 arT pro umění - Studánky Václava Ciglera představuje v Litomyšli Zdeněk Sklenář jedinečnou kolekci výtvarného umění 20. století.

Výstavu s titulem Hluboká přitažlivost zhlédlo v komorních prostorách galerie hned první den více než 1400 lidí! „Vystavuji zde díla, která na mne v průběhu mé dvacetileté profesionální činnosti hluboce zapůsobila. Rád se k nim ve svých myšlenkách vracím,“ říká galerista Zdeněk Sklenář, který v této době považuje Hlubokou přitažlivost za nejnádhernější výstavní kolekci v soukromých galeriích u nás.

V letošním roce neslavíte pouze své padesáté narozeniny, ale také dvacetiny Galerie Zdeněk Sklenář. Právě Litomyšl byla místem, kde jste začínal. Velkou roli ve vašem příběhu galeristy sehrál malíř Václav Boštík, rodák z Horního Újezda u Litomyšle...

■ Václav Boštík náleží ke klíčovým osobnostem mého života. Formoval můj názor na výtvarné umění a ve svém důsledku ovlivnil i to, co je podstatné pro činnost galeristy - vývoj kritického myšlení. Boštík byl zážrakem v lidské podobě. Byl to člověk moudrý, zbožný, člověk s velkým analytickým myšlením a současně člověk hlubokého citu.

Právě Václav Boštík byl ten, kdo vás přesvědčil, abyste založil galerii. Původně jste chtěl s uměním obchodovat...

■ Koncem osmdesátých let jsem se rozhodl stát se obchodníkem s uměním. V tu dobu mne ani nenapadlo, že bych mohl být galeristou. Galerista. To -ISTA pro mne bylo symbolem něčeho úzce vymezeného. Přál jsem si poletovat po planetě, číhat k vůním rozmanitých kultur a spojovat jejich odlišnosti v harmonický celek. Tak dnes činím a den ode dne více žasnou.

Jak vás tedy Boštík přesvědčil?

■ Václav Boštík mne nepřesvědčoval. Přišel jsem za ním jako za člověkem, kterého jsem si velice vážil. Svěřil jsem mu svou představu o tom, čím si přeji být. Boštík mne upozornil na všechna nebezpečí, která z toho můžou pramenit. Především na nepochopení a závist. Když jsem od něho odešel, byl jsem pevně rozhodnut. Václav Boštík byl ten, kdo mne uvedl do nejskrytějších hlubin umění. To, že jsem z Litomyšle později přesídlil do Prahy, byl už důsledek našeho přátelství.

Po roce 1989 jste byl jedním z prvních lidí, kteří začali v naší zemi obchodovat s uměním. Jak se proměnil trh s výtvarným uměním za posledních dvacet let?

■ Především na počátku neexistovalo slovo trh. Neexistovalo ani názvosloví a základní struktura trhu s uměním. Nebyly stanoveny cenové relace. Nevědělo se, který z umělců může patřit k těm, jejichž význam historie ocení. Vyslovit cenu za umělecké dílo bylo částí společnosti

Milan Grygar a Květa Pacovská poprvé v Litomyšli, uprostřed galerista Zdeněk Sklenář

považováno za zločin. V první fázi bylo úkolem stanovit finanční relaci uměleckých děl přímo úměrnou jejich morálnímu významu. Pak na trh v polovině 90. let vstoupily zcela nové osobnosti. To trh posílilo, ale také částečně deformovalo.

Pozdější vliv médií, nejvýznamnějších soukromých galerií, aukčních síní a černého trhu způsobil, že společenost kolem roku 2000 již vykazovala znaky prvních strukturálních jistot. Narůstala informovanost.

Dnes se již tuší, kdo je kdo - komu jde o obchod a komu o umění. Po dvaceti letech máme možnost posuzovat, kdo působí v zahraničí, co vytvořil, jak reprezentuje naši kulturu... Ví se, kdo a jak neunesl ekonomickou zátěž takového podnikání.

Dorostla generace, která kráčí ve stopách zakladatelů trhu. Někteří přináší nové prvky, někteří pouze kopírují či vykrádají své vzory.

Dnes jsou v republice stovky galerií, které představují umění v celé jeho šíři. Stav trhu je radostný, a to i přesto, že ekonomická úroveň kolísá.

Jak jste vybíral díla, která jsou k vidění na výstavě Hluboká přitažlivost?

■ Vytvořil jsem obraz krásy, který je repre-

zentován několika desítkami děl. Jsou to plátna, jež jsou součástí národních dějin - notoricky známá z odborné i z populárně-naučné literatury. Doplňují je díla zcela zásadní, například pro vývoj kubismu. Je tu ukázána jeho analytická i syntetická fáze. Jsou zde obrazy, které formovaly to, čemu se říká klasická česká moderna. Například Bohumil Kubišta, Josef Čapek, Jan Zrzavý, Štyrský, Šíma, Toyen, ale také krajináři, jichž si nejvíce vážím, například Lebeda, Průcha, Slavíček...

Některá díla zde mají doslova světovou premiéru. Mezi ty patří například obraz Energická od Františka Kupky, který byl známý pouze z černobílé reprodukce Kupkovy monografie od Ludmily Vachtové a další.

Druhou rovinou výstavy je část sochařská.

■ Prostřednictvím tří originálů jsou zde ukázány tři podstatné jevy českého sochařství. Od otce zakladatele moderního sochařství Otto Gutfreunda až po současnost. Je zde historicky poprvé vystaven originál hlavy Víky Otto Gutfreunda, patinovaná sádra. Práce muzeálního významu, která předcházela té známé Viky. Je to naprostá senzace!

Druhým sochařem je Václav Cigler, tvůrce optického skla. Autor kříže z Nového kostela v Litomyšli.

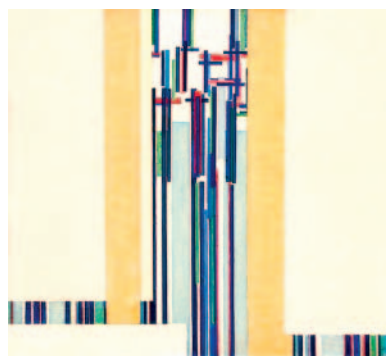
Posledním z trojice je fenomén nového věku Federico Díaze. Ten je stejně tak milován, jako zneuctíván - možná proto, že pracuje s novými formami. Vždy znovu a znovu se mi vybavuje skutečnost, jak napadáno bylo dílo dnes uctívaného génia Zdeňka

Sýkory, jehož první výstavu v Litomyšli jsem zde na zámku uspořádal v devadesátých letech. Za to jsem byl tehdy téměř vyhnán.

Díaze ctím jako vizionáře nového věku, protože skrze nejnovější techniku upozorňuje na jevy, které dosud nemohly být realizovány. Vytváří například sochy, jež vznikají ze vzrušení nebo z pouhého hnutí

mysli, vlnění mozku, které lze dnes již pomocí nejnovější lékařské technologie změřit. Z této až donedávna neuchopitelné energie vzniká hmota a z ní sochy. Díaze vytváří nový způsob vzniku soch a to mne fascinuje. Tento fenomén je součástí celosvětového hnutí. Nyní má Federico Díaze velkou realizaci na Bienále v Benátkách.

Pokračování na str. 11

František Kupka, Élévation IV, série CII, 1938, olej, plátno

Výstavy

Bohuslav Reynek – Mezi nebem a zemí

Sály zámeckého pivovaru
11. 6. – 6. 7. 2011

otevřeno denně od 10 do 18 hodin,
ve dnech konání pořadů Smetanovy
Litomyšle v areálu zámku otevřeno
až do jejich zahájení

Aleš Lamr – Lov začíná očima

Galerie Miroslav Kubík,
Smetanovo nám. 71,
11. 6. – 31. 7. 2011

otevřeno po dobu konání festivalu
Smetanova Litomyšl denně od 10 do 18
hodin, v ostatní dny od 10 do 17 hodin

Slza naděje – LacrimAu

Nový kostel Církve bratrské,
Moravská 1222, 18. – 26. 6. 2011
otevřeno každý den mimo neděle
od 9.00 do 18.00 hod., v neděli od 13
do 18 hodin. Ve dnech konání hudeb-
ních pořadů festivalu Smetanova
Litomyšl otevřeno do jejich začátku.

Haushoferova krajinářská škola

Galerie Kroupa, Smetanovo nám. 60
28.5. – 10.7.2011
otevřeno denně od 10.00 do 18.00

Zdeněk Sýkora – Geometrické kompozice 1961–1962

White Gallery, Osík u Litomyšle
12. 6. – 31. 8. 2011
otevřeno denně od 11 do 17 hodin

Hluboká přitažlivost

Galerie Zdeněk Sklenář, Mariánská ul.
11. – 30. 6. 2011
otevřeno denně od 10 do 18 hodin

Adolf Kašpar – Filozofská historie

Rodný byt Bedřicha Smetany
10. 6. – 30. 10. 2011
otevřeno každý den mimo pondělí
od 9 do 12 hodin a od 13 do 17 hodin

Jeden ze čtyř

Dům U Rytířů, Smetanovo náměstí
3. – 25. 6. 2011
otevřeno denně kromě pondělí od 10
do 12 a od 13 do 17 hodin

Lucie Suchá – Na cestě

Červená věž, areál Fakulty restaurování
UP Litomyšl, 10. 6. – 5. 7. 2011
otevřeno ve všední dny od 8 do 15 hodin
o víkendech od 9 do 17 hodin

Jiří Kolář

Městské muzeum a galerie
ve Svitavách 18.6. – 4.9.2011

Zveme vás na prohlídky zákulisím festivalu

Co se děje za portálem, kde pracuje zvukař,
jak vypadají šatny umělců a technické záze-
mí festivalu? Zajímá vás, co se děje v zákuli-
sích? Nahlédněte do kuchyně organizátorů
Smetanovy Litomyšle. Speciální prohlídky
festivalového zázemí, prostor, do kterých
není veřejnosti běžně vstup dovolen,
pro vás stejně jako vloni připravil Státní
zámek Litomyšl ve spolupráci se Smetano-
vou Litomyšlí, o. p. s.

V zámeckém divadélku se návštěvníci
seznámí s historií Smetanovy Litomyšle
a zhlédnou krátký film o přípravách festiva-
lu. Vyzkoušet si budou moci některé
z kostýmů či způsobů líčení nebo třeba
ovládání unikátní výsuvné konstrukce
zastřešení nádvoří. Prohlídka zákulisí bude
opět zakončena v zámeckém sklepení
sklenkou vína Chateau Litomyšl.

Vstupenky lze zakoupit v pokladně Státní-
ho zámku Litomyšl. Vstup do zákulisí bude

Loňská prohlídka zákulisím

umožněn desetičlenným skupinám, a to
ve dnech 25. a 26. června.

Prohlídku zákulisí doporučujeme předem
objednat na tel. čísle 461 615 067.

Časy prohlídek:

sobota 25. června 14.00 – 16.00

neděle 26. června 10.00 – 15.00

Pomozte Anetce uslyšet tóny festivalu

Hudbu tak dobře jako my nikdy neuslyší,
přesto jí můžeme pomoci.

Jmenuje se Anetka Lišková. Je jí osm let a
narodila se s těžkým postižením sluchu.
Vnímání zvuku jedním uchem jí umožňuje
přístroj, který nosí na zádech jako batů-
žek. Ten je spojen dráty s mikrofonem a
cívkou, kterou má Anetka na hlavě.

Pomozte Anetce zakoupit nový sluchový
procesor NUCLEUS 5, který není hrazen
žádnou ze zdravotních pojišťoven. Stojí
téměř 310 000,- Kč. Umožňuje výrazně
lepší slyšení, tlumí rušivé zvuky, zvyšuje
soustředění na konverzaci...

Aparát má moderní design a miniaturní
velikost. Je zavěšen pouze za uchem, tedy
bez propojovacích kabelů a nutnosti
nošení procesoru v batůžku na zádech.

Anetka i její rodina budou vděční i za
nepatrnou částku, kterou zašlete na účet
Nadačního fondu Prolomené Ticho, č.ú.
107122008/0300, v.s. 0254303555, se síd-

lem v Praze 4, Nad Lomem 39, 147 00, IČO:
60449489, zastoupený Mgr. Ivanou Štef-
kovou, členkou správní rady. Částky
možno zaslat také formou darovací
smlouvy. Případný přeplatek bude připsán
na konto postižených dětí. **-red-**

Navštivte zámek za snížené vstupné

Navštivte jedinečnou památku, která patří
k evropským klenotům renesanční archi-
tektury. Po předložení platné vstupenky
na některý z pořadů Smetanovy Litomyšle
Vám bude v pokladně Státního zámku Lito-
myšl místo obvyklých 120 korun účtováno
pouze 70 Kč. Akce platí pro obě hlavní pro-
hlídkové trasy, a to až do konce 53. ročníku
festivalu.

NA SKLÍPKU

Podáváme pivo plzeňské,
kávu Lamborghini,
víno zahraniční i tuzemské.

ulice Josefa Váchala, Litomyšl

Galerista Zdeněk Sklenář: Žiji svůj ideál

Pokračování ze str. 9

Vloni jste říkal, že letošní rok bude ve vašem životě velkým mezníkem, začnete chodit na dlouhé procházky do přírody, těšit se z plodů své dvacetileté práce... Zatím tomu nic nenasvědčuje - v Praze jste rozšířil několikanásobně svůj galerijní prostor, v Pekingu jste nechal se svými přáteli postavit výstavní pavilon.

Na Smetanově nábřeží jsme hned vedle klasické galerie otevřeli zcela nový prostor s názvem S. Je unikátní tým, že jej vytvořil architekt Josef Pleskot, který je autorem i mobiliáře a nábytku. Pracovní stoly jsou originály od Jana Kaplického. Celý manuál, logo galerie i zcela nový typ písma, určený jen pro S, je od Aleše Najbrta - jmenuje se Sklonar Mono Light.

Pleskotem, Kaplickým a Najbrtem byla galerie uvedena. Následně byla instalována výstava posledních děl Federica Díaze, nejnovější sochy Karla Malicha a objekty jednoho z mladších autorů, Evžena Šimery. Profesor doporučil svého žáka - to je princip výstavy. Pedagog Malich doporučil Díazu, pedagog Díaz Šimeru.

Co prozradíte o čínském výstavním pavilonu? Jaké budou další aktivity Zdeňka Sklenáře v Číně?

Celková plocha 4800 metrů čtverečních, 2500 metrů výstavní plochy, 9 metrů výška sálů. Prozatím má název CCC - Czech China

Czech China Centre - stavba výstavního pavilonu v Pekingu, stav z května 2011

Centre. Stavba brněnského architekta Zdeňka Fránka, autora Nového kostela v Litomyšli, se v současné době blíží svému dokončení. První událostí, která se zde odehraje ještě před oficiálním otevřením, bude výstava v rámci festivalu současného umění v pekingské čtvrti galerií Su-čang. Čtveřice vystavujících: Federico Díaz - Video Art, fotograf Tono Stano - Akty, Jiří Straka - performance. Po celou dobu festivalu každodenní performance Thomasa a Rullera. Slavnostní otevření je plánováno na přelom října a listopadu.

Velkou oslavou českého umění bude výstava Milana Grygara v pekingském Today Art Museum, které má podobnou pozici jako pařížské Centre George Pompidou. Tato

instituce se rozhodla vystavit pod titulem „Světlo, tuš a zvuk“ to, čím Milan Grygar vstoupil do dějin světové malby - v příštím roce tedy vystavíme Grygara v Číně! Budou prezentovány všechny tušové malby - známé i neznámé, a vznikne kniha, která prozatím nese název Bible tušové malby. Výstavu doprovodí roční cyklus přednášek ve významných muzeích a na vysokých školách Číny.

Při množství vašich aktivit, mezi které patří nejen pořádání výstav, ale také vydávání bibliofilů, katalogů, monografií, produkce filmů, mecenášství, si člověk musí položit otázku, jak dlouho je v lidských silách toto zběsilé tempo vydržet.

Konám to, co mně je přikazováno shora, tak to cítím. Když si lehnu, okamžitě se mi zjevují myšlenky, které toužím realizovat - považuji je za tak krásné, že je chci vidět. Pracuji dvacet až dvacet dva hodin denně. Ve dne v noci žiji uměním. Jsem vděčný rodinnému zázemí, manželce a dětem, že mne tak hluboce podporují. Bez nich by takovou zátěž nebylo možné unést. Děkuji také obrovskému množství přátel, kteří si tohoto úsilí cení - to mne vede dál. Můj den se skládá z toho, že žiji uměním, a pak dvě hodiny spím. Nic měnit netoužím, žiji svůj ideál.

Ptal se **Prokop Souček**
foto archiv Galerie Zdeněk Sklenář

Kam na večeři či sklenku vína

Některé restaurace během konání festivalu poskytují mimořádné služby - sestavují speciální menu pro rychlé obslužení před pořadem, prodloužují provozní dobu včetně kuchyně tak, aby návštěvníci Smetanovy Litomyšle mohli po skončení pořadu povečeřet či posedět u sklenky vína.

Jejich konkrétní denní nabídku uvádíme ve Festivalových novinách.

Tento týden doporučujeme:

Na sklípku

cca 300 metrů od zámku, Váchalova ulice, ve stejném domě Pension Paseka otevřeno denně 8.00 - 23.00 Nekuřácká či kuřácká část. Kapacita 35 míst, zahrádka 15.

Denně od osmi do deseti hodin podáváme snídaně. Výběr ze tří variant: míchaná vejčička, šunka a sýr, jogurt + müsli a ovoce. Chléb, máslo, marmeláda, sklenice 100% pomerančového džusu a espresso Lamborghini či čaj. Cena snídaně je 120,- Kč. Po celý den menší teplá a studená jídla, jako např. panini, teplý hermelín s brusinkami, sýrová mísa či matjesy. Poháry zmrzlinový, ovocný se smetanou a horké maliny.

Základem nabídky je dále točené pilsenské pivo, káva Lamborghini, výběr z několika jakostních rozlévaných vín a množství tuzemských i zahraničních vín s přívlastkem.

Restaurace Karlov • tel. 461 613 417

cca 400 metrů od zámku ve Smetanově domě, zahradní posezení, prodloužená provozní doba včetně kuchyně.

otevřeno od 11.00 do 23.00 (případně déle, podle zájmu hostů)

Po celou dobu festivalu připravujeme zvláštní festivalové menu, po předložení platné vstupenky na některý z festivalových pořadů sleva 5% z vystaveného účtu.

Při objednávce speciálního festivalového menu (polévka, hlavní jídlo a káva) za 135 korun garantujeme obslužení do 20 minut:

1. hlavní jídlo: Vepřový kotlet s pepřovou omáčkou, šťouchané brambory
2. hlavní jídlo: Kuřecí steak na houbách, bramborové noky

PIZZERIA Bella Napoli • tel. 461 612767

cca 700 metrů od zámku pravá italská pizzerie s pravým italským kuchařem

otevřeno: Út - Ne od 10.00. Zavírací hodina se odvíjí vždy od konce festivalového pořadu, otevřeno maximálně do půlnoci. Pizzu si můžete vychutnat přímo v restauraci, na slunné terase nebo si ji odnést s sebou v krabici. Nabídnout můžeme i teplé dílky pizzy - 1/4, které se hodí nejen jako rychlá svačinka.

Restaurace U Medvěda

cca 500 metrů od zámku, vedle Penny Marketu.

Po celou dobu Smetanovy Litomyšle prodloužená otevírací doba včetně kuchyně.

Vyberte si z bohatého jídelního lístku, nebo si sami sestavte svou pochoutku.

Více informací na www.umedveda.cz. Rezervace na tel. 461 616 726

Restaurace Veselka • tel. 776 887 719

cca 300 metrů od zámku, otevřeno: Po - Čt od 15.00 - 23.00 (případně déle), Pá, So 14.00 - 01.00

nabídka šesti druhů točených piv, lahvová piva z celého světa (cca 50 druhů)

V den konání festivalových pořadů prodloužen provoz kuchyně do pozdních hodin dle zájmu hostů.

Hotel Zlatá hvězda • tel. 461 615 338

cca 750 metrů od zámku Během konání Smetanovy Litomyšle nabízíme speciální festivalové menu.

Po dobu festivalu otevřeno:

Ne - Čt 10.00 - 22.00 hodin

Pá, So 10.00 - 23.00 hodin

Provoz kuchyně prodloužujeme dle zájmu hostů.

Herbarium Martina Janeckého

Výstavu skleněných plastik Martina Janeckého (1980) s názvem Herbarium můžete od 26. června navštívit v Portmoneu – Museu Josefa Váchala.

„Pro výstavu v Litomyšli připravil Janecký limitovanou sérii skleněných plastik potvůrek, strašidel a bájných bytostí, jimiž je zabydlena Váchalova kniha Dáblova zahrádka,“ upřesňuje Marie Venclová z Portmonea.

Martin Janecký začal se sklem pracovat už jako třináctiletý. Navzdory svému nízkému věku se těší značné vážnosti, a to zejména ve Spojených státech, kam již od roku 2003 pravidelně jezdí. Vyučuje zde

Martin Janecký

ve vybraných institucích jako například: Corning Museum of Glass, Penland School of Crafts, Tacoma Museum of Glass, Public Glass and Pilchuck Glass School. Je častým hostem sklářských sympozií po celém světě.

„Janeckého volná tvorba dosahuje obdivuhodné řemeslné úrovně a uchvacuje diváka nejen svou mistrovskou propracovaností, ale i jemným a vytříbeným smyslem pro detail,“ upozorňuje Marie Venclová.

Vernisáž prodejní výstavy skleněných plastik Martina Janeckého proběhne v sobotu 25. června v 18.00 hodin v Portmoneu.

-ps-

Portmoneum, nenápadný dům na předměstí Litomyšle, vyzdobil Josef Váchal v letech 1920 – 1924 nástěnnými malbami. V roce 1991 zdevastovaný dům koupilo nakladatelství Paseka. Objekt byl opraven a nástěnné malby za použití unikátní technologie zrestaurovány. Vzniklo zde Portmoneum - Museum Josefa Váchala. Kromě Váchalových nástěnných maleb zde můžete vidět také jeho tisky nebo vyřezávaný nábytek.

Otevřeno denně mimo pondělí od 9 do 12 hodin a od 13 do 17 hodin. foto Pavel Vopálka

Meda Mládková: Když jsem v Americe, myslím na Prahu

Sběratelka a historička umění Meda Mládková stála již u zrodu Smetanovy výtvarné Litomyšle v roce 2004. Museum Kampa, jehož výstavní program tato obdivuhodná dáma řídí, zapůjčilo letos na výstavu ve Svitavách dílo Jiřího Koláře. Meda Mládková a její muž Jan Mládek se v minulosti soustředili zejména na budování sbírky tvořené díly z období od šedesátých let do roku 1989.

Na Smetanovu Litomyšl jste přijela, abyste zahájila výstavu Zdeňka Sýkory Geometrická kompozice 1961 - 1962 v nedalekém Osíku. Museum Kampa však zapůjčilo díla Jiřího Koláře pro výstavu ve Svitavách... Proč jste se rozhodla zahájit právě Sýkorovu výstavu?

■ Sýkora je jeden z mých nejstarších přátel. Když jsem v roce 1967 přijela do Prahy, zavedl mne Jindřich Chaloupecký ke stolu Jiřího Koláře. Seděl tam Zdeněk Sýkora a ještě Karel Malich. Od té doby jsou všichni moji přátelé.

Na výstavy půjčujeme všechno, co máme ve sbírkách. Museum Kampa existuje proto, abychom mohli tato díla ukazovat veřejnosti a inspirovat tak další mladé výtvarníky!

I přes svůj pokročilý věk jste velmi aktivní člověk, částečně žijete ve Spojených státech, částečně v pražských Sovových mlýnech. Čím se v současnosti zabýváte v Americe a čím u nás?

■ Když jsem v Praze, připravuji se na to, co bude ve Spojených státech. Když jsem v Americe, myslím na Prahu. Tříkrát denně jsem na telefonu...

Řídíte tedy stále celý výstavní program Musea Kampa?

■ Ano, každý obraz, který můžete vidět na Kampě, vybírám já.

Již léta bojujete s pražským magistrátem o budovu takzvané Werichovy vily, ve které zamýšlíte zřídit další výstavní prostory.

Meda Mládková a emeritní litomyšlský starosta Miroslav Brýdl

■ Je hrozné, co se zde proti mně postavilo. Žádný posun v této věci nenastal - naopak! Šla jsem za panem starostou Oldřichem Lomeckým s tím, zda bychom nemohli do parku konečně instalovat nějaké sochy. „Paní Mládková, sochy tady nikdo nechce.“ Když jsem chtěla vědět, kdo je to ten nikdo, odpověděl, že mluvil se sousedy. Tak jsem mu řekla, ať příště mluví s nějakými více inteligentními sousedy. To není možné! Podívejte se na ta tři mimina Davida Černého - ta jsou pořád v obležení davu lidí, děti po nich lezou... Dostalo se mi odpovědi, že tito lidé jsou cizinci a Kampa cizince nechce. Děláte si legraci?! Máte prázdné hotely, kdo v nich bude bydlet, Češi?! To snad nemyslíte vážně! „Paní Mládková, mne zajímá něco jiného, ta Werichova vila. Smlouva, kterou máte s městem uzavřenou, je pro vás nevýhodná.“ Položila jsem

mu otázku, zda už někdy pro mne byla nějaká smlouva s městem dobrá. Všechny byly špatné! Vždy jsem se ale ponížila, vždy zařála zuby, abych mohla něco pro Českou republiku udělat. Starosta řekl: „Mám pro vás nápad, vzdejte se té smlouvy, my vilu zrekonstruujeme sami.“

Jak jste reagovala?

■ Odvětila jsem, že zde leží už několik let milion dolarů, který jsme připraveni do objektu investovat. Krom toho je zde záloha dva a půl milionu korun... Starosta dále opakoval, ať se vily vzdám, že dostanou dotaci od ministerstva kultury a to dostane dotaci Bruselu... A co já? Ve smlouvě je uvedeno, že v objektu musí někdo trvale bydlet. Když tam někdo musí bydlet, řekla jsem si, že tam budu žít já. „Tady máte pana architekta, ať vám tam nakreslí třeba nějakou knihovnu a my vás tam necháme bydlet.“ Nevěřila jsem svým uším. „Děláte si legraci? Já tam budu tajně bydlet za své vlastní peníze? Už nemůžu, dejte mi čtrnáct dní a já vám řeknu, jak jsem se rozhodla.“ Než jsem ale přešla park, věděla jsem pevně, že jim vilu nemůžu nechat. Ne! Tak jsem se velmi rozzlobila na pana ministra Bessera, že mne takto zradil. Jeho zástupkyně za mnou ale druhý den přišla a řekla, že o iniciativě pana starosty nic neví. Tento týden mne tedy čeká schůzka s panem ministrem kultury Besserem. Je neuvěřitelné, co se tady proti mně děje! Je mi devadesát jedna roků! Kdyby řekli: „Paní Mládková, dožijte tam.“ Ne! Záloha tam leží, smlouvu mám a oni mně to takovýmto způsobem chtějí vzít. Co se děje v Praze, je neuvěřitelné! Případá mi to jako holubník.

Ptal se Prokop Souček
foto František Renza